

KIA RITE, KIA HAUMARU

He pūrere ratarata kaiwhakamahi

Whakaritea tō pūrere kia ngāwari ake, haumaruru ake hoki te whakamahi.

SPONSORED BY
C H ● R U S

 netsafe
netsafe.org.nz

Mēnā he hou ki a koe te waea atamai, ngā papahiko rānei, ka taea te panoni i ngā tautuhinga kia hāngai ki ō hiahia.

Mā ngā whakaritenga, ka māmā ake, ka ngahau ake hoki te whakamahi. Mēnā kua waia koe, kua whakamānawatia hoki koe ki te whakamahi i tō pūrere, ka pai ake hoki te haumaruru o te mahi tuihono.

Kaupapa

01

Urutanga

02

Te tāuta i ngā taupānga

03

Whakamōhiotanga

04

Rokiroki ā-Kapua

Urutanga

Kei ngā waea atamai me ngā papahiko katoa he tautuhinga hei āwhina i a koe ki te:

Atarua – kia hāngai ki te kaha o ōu karu whakakā i ngā pūpānui mata, taupānga whakarahi, hei whakapiki i te rahi o ngā tuhi, te kaha muramura o te mata, te rahi o ngā ata, me ētahi atu āheinga.

Rongo– kia hāngai ki ō matea rongō, ka taea te whakapiki i te kahaoro, te hono ki ō pūrere rongonga, ngā tukuoro hono iarere, aha atu, aha atu.

Rakanga – mēnā he uaua ki te whakamahi i ō ringaringa, ka taea te whakakā i ngā whakahau ā-reo, ngā pokotata taumahi te panoni i ngā whakatina aro-whakapā me ētahi anō hoki.

Kei ia kaiwhakanao kei ia momo pūrere ōna tautuhinga āhua motuhake, nā reira me tūhura, me whakamātau i ngā āheinga o tō pūrere. Tono atu rānei mō te āwhina i a koe e hoko ana, kia kite atu kei tēhea o ngā pūrere ngā āhuatanga e tika ana mōu.

Kia pēnei pea te mahi

Mō ngā pūrere Android:

Haere ki te 'niihowhiti' mō ngā tautuhinga mā te miri ki raro mai i te runga o tō mata kāinga kei reira ngā ata mō te wā te pūhiko me te hononga whatunga e kitea ana.

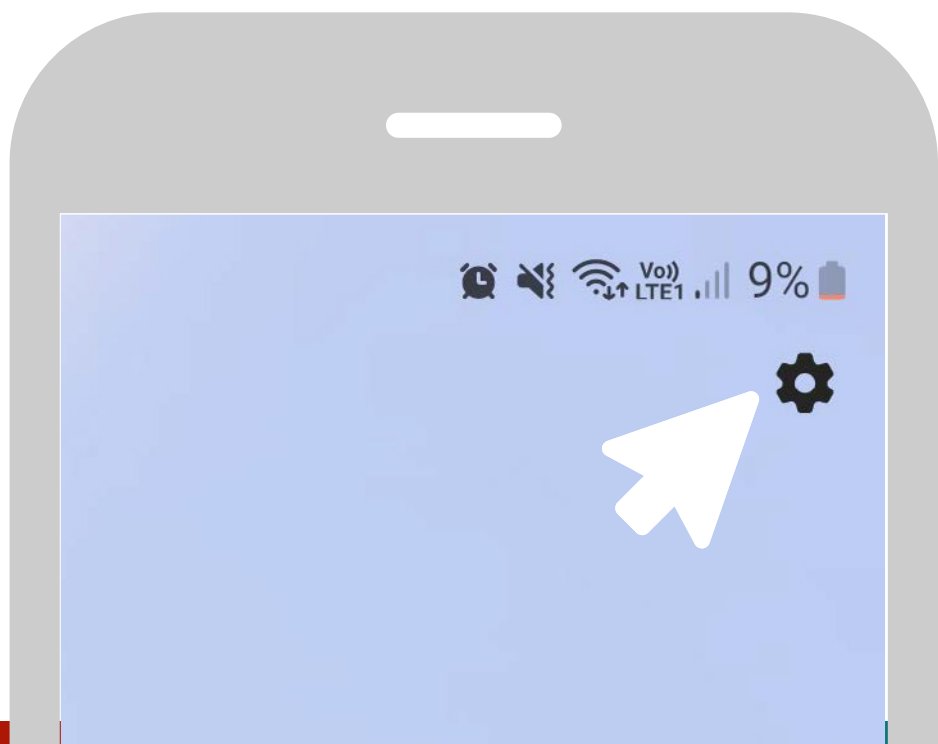
Huakina te tahua urutanga, ka pēnei pea te ata.

Panonihiā ngā kōwhiringa e hāngai ana ki tō āheinga karu, āheinga rongu te raka ā-ringa hoki.

Mō ētahi kōwhiringa pūrere Android anō, tirohia:

<https://support.google.com/accessibility/android>

Kia pēnei pea te mahi

Mō ngā pūrere Apple:

Kimihia te tahua tautuhinga, ka kitea e te tohu nihowhiti, kei te mata kāinga i te nuinga o ngā wā.

Panukuhia iho te tahua kōwhiringa ki te kimi i ngā kōwhiringa mō te urutanga, tērā pea ka noho ēnei ki te taha o tētahi ata pēnei.

Panonihiā ngā tautuhinga e hāngai ana ki tō āheinga karu, āheinga rongu me tō raka ā-ringa.

Mō ētahi kōwhiringa pūrere Apple tirohia:

<https://www.apple.com/accessibility>

Tīwhiri: Whakaritea tētahi pokatata mai i tō mata kāinga ki ngā whakaritenga āheitanga e kaha whakamahia ana e koe. Whai whakaaro ki te whakakā i te aratau māmā, ka whakaatu i ngā āheinga pūrere e kaha whakamahia ana e koe hei ata nunui.

Te tāuta i ngā taupānga

Mō ngā waea atamai, papahiko hoki, ko te huarahi māmā ki te uru ki ngā ratonga tuihono, pūhara rānei ko te ‘app’ (arā he taupānga). Mā ēnei pātene kei runga i te mata koe e kawē tōtika atu ki ngā whārangi takiuru, ki ngā kōtaha whaiaro hei whakangāwari i ngā mahi tuihono maha pērā ki ngā ratonga pēke, haumitanga rānei, paetukutuku kawepūrongo, īmēra, pāhopori, kēmu hoki.

He tīwhiri nā Netsafe mō te tāuta taupānga:

- Whakaūngia he whakamaru, he tūmataiti rānei te whatunga Wi-Fi e mahi ana koe (kei tō kāinga, wāhi mahi rānei) i a koe e tikiake, e tāuta rānei i ngā mea ki tō pūrere. Kāore pea ngā Wi-Fi koreutu kei ngā wāhi tūmatanui i te whakamaru.
- Kia mataara ki ngā hokohoko kei rō taupānga, me ngā utu whakauru kia kaua e pāngia ki ngā utu ohorere.
- Āta pānuitia ngā arotakenga, ngā ritenga me ngā herenga, inarā kei te whakamahia ki te tuku moni, ki te hoko tuihono i ngā rawa, ratonga rānei.

02 Te tāuta i ngā taupānga

- Tirohia ngā whakaaetanga taupānga i mua i te tāuta. Ki te kore he whaitake, whakakāhore i ngā whakaurunga mō te taupānga, pērā ki te uru ki te kāmera ki te wāhitau rānei. Mō ngā taupānga tawhito, arotakengia, ā, panonitia ngā whakaaetanga kei roto i te tahua tautuhinga 'settings' kei te wāhanga e pā ana ki ngā taupānga.
- Kia auau te tāuta whakahounga mō ngā taupānga katoa, whakakā i te whakahou-aunoa rānei. Whakakā i ngā whakahounga kei ngā tahua kōwhiringa o te Play Store, App Store rānei.

Whakamōhiotanga

Ka taea e ngā taupānga te tuku karere ka puta hei whakamōhiotanga ki runga i tō pūrere. Ka āwhina ngā whakamōhiotanga ki te whakamōhio atu ki a koe ina kua tae mai he īmēra, whakairinga pāhopori, ētahi atu mōhiohio hou rānei mai i ngā taupānga kei runga i tō pūrere.

Tirohia ka tika i mua i te pāwhiri ki runga i ngā whakamōhiotanga nā te mea ka tuku ētahi o ngā taupānga i ngā whakatairanga paraurehe, he hononga whakakino rānei. Ki te kore koe e hiahia ki te whiwhi whakamōhiotanga mai i tētahi taupānga, haere ki te wāhanga whakamōhiotanga taupānga kei tō tahua tautuhinga ki te whakaweto. Ki te muku rawa i tētahi taupānga, pana kia mau ki raro te ata mō te taupānga, ā, whāia ngā tohutohu ki te wetetāuta, muku rānei.

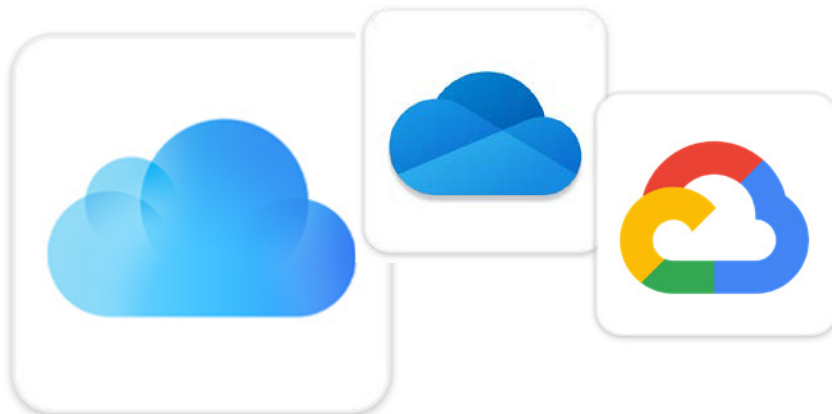

Rokiroki ā-Kapua

Mō te nuinga o ngā pūrere, he iti pea te mokowā mō te rokiroki raraunga, tae ana ki ngā taupānga, ngā whakaahua me ngā ataata. Ko tētahi tukanga e whakamahia whānuitia ko ngā pūmanawa me ngā ratonga ā-kapua pērā ki te Google Drive, iCloud me Dropbox. Ka taea hoki e ngā pūnaha rokiroki kōnae ā-ipurangi, te tiaki, te 'pūrua' rānei i ō mōhiohio, me ō ihirangi tōtika mai i tō pūrere, ā, ka tukuna ki 'te kapua'.

Ki te whakamahi i ngā pūnaha rokiroki ā-kapua, me hanga e koe tētahi pūkete mā te whakarite i tētahi ingoa whakauru/īmēra me tētahi kupuhipa.

He tino pai te rokiroki ā-kapua ki te whāomoomo i te mokowā kei runga i tō pūrere, inarā ka kaha koe ki te kapo whakaahua. Ka taea hoki te whakarite i te pūrua aunoa, nā reira mēnā ka ngaro tō waea, ka taea te kimi ō kōnae mai i te pūkete ā-kapua.

He tīwhiri nā Netsafe mō te rokiroki ā-kapua

Ko te tiaki ki tō pūrere: mēnā kei te anipā koe ki te whakamahi ēnei pūnaha, ka taea te muku i ngā kōnae i te kapua me te whakaweto i ngā pūrua aunoa. Ka tiakina ngā ihirangi ki tō pūrere. Mēnā he iti te pūmahara, ka taea te whakamahi i tētahi kāri micro-sd (mai i te toa hoko tāhiko) ki te whakapiki i te mokowā, ka taea hoki te whakawhiti i ngā whakaahua ki tētahi rorohiko o te kāinga mā te taura USB.

Te Pūrua-Aunoa: He maha ngā ratonga rokiroki ā-kapua ka tuku te āhei ki te hanga pūrua o ngā raraunga kei tō pūkete kapua. Mēnā ka hiahia koe ki te whakatū i ngā pūrua aunoa ki te kapua, ka taea te whakaweto i tēnei, kia whaiwāhi ai koe ki te whiriwhiri he aha ngā mea ka rokirokitia ki te ipurangi.

Te Tūmataitanga: Arotakengia, whakaritea hoki ngā whakaritenga tūmataiti, ki te whakatau ka taea e wai te hono atu ki ō ihirangi kei runga i te kapua. Kei a koe te kōhwiringa kia tūmataiti, kia tuarititia ki ētahi tāngata anake, kia tūmatanui rānei ō kōnae.

Arotakengia ngā ihirangi kei te kapua: Hei ētahi wā, arotakengia ngā ihirangi kua rokirokitia ki tō pūkete kapua. Mukua ngā kōnae, ngā raraunga rānei kāore e hiahiatia ana, kāore e hiahia ana koe kia noho tonu i te kapua rānei, kia whakawātea ai te mokowā, ki te whakapiki i te tūmataiti hoki.

Kia tūpato te tuari: Kia tūpato i a koe e tuari ana i ngā kōnae ki runga kapua, ina tuarititia ki tētahi hunga, me whakaū ko tēnā te hunga i hiahia rawa koe ki te whai wāhi ki aua kōnae. Tuaruatia te tiro tiro ki ngā wāhitau īmēra, ki ngā ingoa whakauru rānei, kia kua koe e tuari ki te tangata hē.

Ētahi atu rauemi

Ināianei kei a koe he tīwhiri hei whakarite i tō pūrere kia piki te ratarata kaiwhakamahi. Ako tonu mō ētahi kaupapa Get Set Up For Safety anō, mā te toro atu ki netsafe.org.nz/olderpeople, tae ana ki:

- **Whakapūmau i ngā hononga**

Akona ngā mōhiotanga matua o ngā pae pāhopori, me te ara ki te panoni i ngā tautuhinga tūmataiti, whakamaru hoki, kia haumaruru ai te whakaporipori tuihono.

- **Kia haumaruru ake ai te hokohoko, te haumi me ngā mahi pūtea pēke tuihono**

Ākona me pēhea koe e kaupare i ngā tāware, ā, me aha ina ka puta he raru.

- **Whakamaruru i ō pūrere**

Whakaritea ō pūrere (waea, ī-papa, rorohiko, te aha, te aha) mō te haumaruru, kia māmā ai te whatumanawa i a koe e mahi tuihono ana.

- **Hopukina he tāware**

Ko te tāware, tētahi kōrero tipatipa, hei tinihanga i te tangata ki te tāhae i ā rātou moni, mōhiohio rānei. Ākona me pēhea te kite i ngā haki whero.

- **Kuputaka**

Whakahoungia ō mōhio ki ngā kupu matihiko mā te kuputaka a Netsafe, kua aro atu kia haere tahi me ētahi atu rauemi ki te whakamārama i ngā kupu.

Mēnā he āwangawanga ōu mō tētahi putanga, kei te hiahia rānei i ngā tohutohu anō, ka kitea he mōhiohio anō kei te paetukutuku o Netsafe, arā, kei [netsafe.org.nz](https://www.netsafe.org.nz).

Kei konei mātou mōu. Mēnā ka hiahia koe i te āwhina, ka pāngia rānei e te pāmamae tuihono, whakapā mai ki Netsafe.

Waea ki
0508 638 723

Toro atu ki
[netsafe.org.nz](https://www.netsafe.org.nz)

report.netsafe.org.nz

SPONSORED BY
C H ● R U S

 netsafe
[netsafe.org.nz](https://www.netsafe.org.nz)